

Dușmanul de clasă

Igor CAȘU (n. 1973) este licențiat (1995) și doctor în istorie (2000) al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, cu tema „*Politica națională în Moldova Sovietică, 1944-1989*”. A fost bursier Fulbright (august – decembrie 2000), expert al Comisiei pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România (2006) și vicepreședinte al Comisiei pentru Studierea și Evaluarea Regimului Comunist Totalitar din Republica Moldova (2010); de asemenea, reporter la Radio *Europa Liberă*, rubrica *Istoria trăită* (2010-2011), iar între 2010-2013 a fost editorialist și autor al rubricii *Arhivele comunismului* la ziarul *Adevarul* (ediția de Republica Moldova). Este profesor și director al Centrului de Studiere a Totalitarismului din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Chișinău. Domenii de interes: istoria Basarabiei în secolul al XX-lea, istoria contemporană a Europei, istoria URSS, represiunea sovietică în RSS Moldovenească, naționalismul. A editat, în calitate de autor și coautor, manuale de istorie, inclusiv manualul *Istoria românilor și universală* pentru clasa a XII-a, Chișinău, Ed. Cartier, 2013 (în colaborare cu Igor Șarov, Virgil Pâslariuc, Flavius Solomon și Pavel Cerbușcă). Publicații recente: „Political Repressions in Moldavian SSR after 1956: Towards a Typology based on KGB files”, în *Dystopia. Journal of Totalitarianism Ideologies and Regims*, vol. I, no. 1-2, 2012, p. 89-127; „Stalinist Terror in Soviet Moldavia, 1940-1953”, în Kevin McDermott, Matthew Stibble (editori), *Stalinist Terror in Eastern Europe. Elite purges and mass repression*, Manchester and New York, Manchester University Press, 2010, p. 39-56; *Le Goulag bessarabien: Deportations, Repressions, Famine, 1940-1941, 1944-1956*, în „Communisme” (Paris), număr special dedicat României, no. 91-92, 2007, p. 129-138; *Nation Building in the Era of Integration: The case of Moldova*, în Konrad Jarausch and Thomas Lindenberger (editori), *Conflicting Memories in European History*, Oxford, Berghahn Books, 2007, p. 237-253.

Universitatea de Stat din Moldova
Centrul de Studiere a Totalitarismului

Igor CAȘU

Dușmanul de clasă

Represiuni politice, violență și rezistență
în R(A)SS Moldovenească,
1924-1956

Ediția a II-a
revăzută și adăugită

Prefață de Vladimir TISMĂNEANU

CARTIER
i s t o r i c

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 24 05 87, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

Cartier & Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md

Suport juridic: Casa de Avocatură *EuroLegal*

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble, elephant.ro și www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.

Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău.

Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712, București, România

Tel./fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Pâslariuc

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Valentin Guțu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Iulia Vozian

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la, Bons Offices

Igor Cașu

DUȘMANUL DE CLASĂ

Ediția II, martie 2015

© 2015, 2014, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Prima ediție a apărut la Editura Cartier în 2014.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cașu, Igor.

Dușmanul de clasă: Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924-1956 /

Igor Cașu. – Ed. a 2-a. – Chișinău: Cartier, 2015 (Tipogr. „Bons Offices”). – 388 p. – (Colecția „Cartier istoric”

/ coord. de Virgil Pâslariuc, ISBN 978-9975-79-902-7).

ISBN 978-9975-79-970-6.

94(478)“1924/1956”

C 28

Cuprins

Cuvânt-înainte la ediția a II-a	9
Prefață.....	11
Introducere	15
Capitolul I Putere și societate în raioanele din stânga Nistrului, 1917-1933. Violență, foamete și colectivizare	21
1. Violență și rezistență populară în anii războiului civil din Rusia, 1917-1921.....	21
2. Teroarea Roșie în regiunea transnistreană, 1919-1921	24
3. O victimă a Terorii Roșii – basarabeanul Petru Țetva	27
4. Foametea din 1921-1922 și 1924-1926 din stânga Nistrului.....	32
5. Violență și teroare de stat în timpul colectivizării, 1929-1933.....	38
6. Țărani condamnați pentru „agitație antisovietică”: frații Bodiul din Vâhvatiniți, Râbnița	49
7. Sistemul de pașapoarte și represiunea la frontiera cu România: Isidor Sârbu din Corjova, Dubăsari	52
8. Foametea în masă din RASSM, 1932-1933: cauze și consecințe	58
9. Reacția populației la foamete: trecerea Nistrului și revolte populare.....	65
10. Privilegiile nomenclaturii în timpul foametei, 1932-1933	72
11. În loc de concluzii.....	75
Capitolul II Marea Teroare în RASS Moldovenească, 1937-1938.....	77
1. Marea Teroare în Uniunea Sovietică, 1937-1938: contextul intern și cel extern	77
2. Declanșarea Marii Terori în RASSM, iulie 1937: „operațiunea antichiaburească”	81
3. „Operațiunea română” în RASSM.....	88
4. Epurarea de cadre în RASSM în timpul Marii Terori, 1937-1938.....	95
5. Condamnarea torționarilor și probe ale folosirii torturii	108
6. În loc de concluzii.....	116
Capitolul III Extinderea terorii comuniste în Basarabia, 1940-1941	119
1. Începutul terorii comuniste: arestări și condamnări politice.....	119

2. Condamnări la moarte	133
3. Masacrul de la Fântâna Albă, 1 aprilie 1941	136
4. Mobilizarea forțată la muncă	140
5. Deportarea în masă din 12-13 iunie 1941	144
6. Represiuni față de susținătorii Unirii cu România: Constantin Leancă	163
7. Represiuni pentru apartenență socioprofesională: Ion Furculiță	165
8. Condamnări pentru „respectarea legilor României”: primarul găgăuz Ștefan Draganov	170
9. Condamnări politice ale preoților basarabeni: Grigore Celac	173
10. Represiuni la începutul războiului sovieto-german: Constantin Ghidei	177
11. Represiuni politice în Basarabia de Sud (Ucraina): Nichita Niculcea	181
12. Represiuni politice față de cadrele didactice: Steliana Dan-Hartia	184
13. În loc de concluzii	187
 Capitolul IV Foametea din 1946-1947: cauze și consecințe	189
1. Foametea din URSS și RSSM, 1946-1947: cadru general	189
2. Politica fiscală a regimului sovietic, 1944-1945	192
3. Primele semnale ale foametei, vara anului 1945 – vara anului 1946	194
4. Rechiziționarea forțată a cerealelor de la țărani basarabeni, 1945-1946	200
5. Reacția administrației sovietice la primele semnale ale foametei	204
6. August 1946: primul „ajutor” de cereale acordat RSSM	211
7. Cum comentau țărani fenomenul foametei	219
8. Apogeul foametei, decembrie 1946 – iulie 1947	221
9. Represiuni și execuții ale celor care trec hotarul în România pe timpul foametei	226
10. Privilegiile nomenclaturii în timpul foametei din 1946-1947	228
11. Unele concluzii privind foametea din RSSM din anii 1946-1947	231

Capitolul V Deportările în masă în perioada stalinismului târziu, 1949-1951.....	234
1. Deportarea în masă din 6-9 iulie 1949: context sovietic și internațional.....	234
2. Preliminariile și pregătirea operației de deportare.....	237
3. Declanșarea operației „IUG”.....	257
4. Conflicte între MGB și MAI în ajunul și în timpul operației IUG	272
5. Numărul deportaților și reacțiile populației	279
6. Viața după îmbarcarea în „marfare”	284
7. Drama unei familii – familia Crudu, de la deportare la revenirea acasă	290
8. Condamnat în 1940, deportat din nou, în 1949: Mihail Gorduza	295
10. Deportarea „Martorilor lui Iehova” (1951).....	297
11. Deportările din 1949 și 1951: câteva concluzii.....	299
 Capitolul VI Anul 1956 în RSSM: contestarea comunismului în contextul destalinizării și al revoluției maghiare	 301
1. Destalinizarea: cadru general.....	301
2. Stările de spirit ale comuniștilor și comsomoliștilor: „raportul secret” al lui Hrușciov din 24 februarie 1956.....	304
3. Comuniștii și comsomoliștii: defecțiune sau dorință de schimbare?	308
4. Țăranii: atitudini critice și rezistență pasivă.....	318
5. Funcționarii și muncitorii: atitudini „nesănătoase” și „nepatriotice”	323
6. „Sectanții”: milenarism sau atitudini „subversive”?	325
7. Conflictele dintre intelectuali și impactul lor asupra politicii lingvistice și naționale	328
8. Manifestări ale identității naționale românești	333
9. De ce KGB-ul și-a slăbit „menghina” în 1956?	336
10. Anul 1956 în RSSM: în loc de concluzii	338
Încheiere	341
Bibliografie selectivă	357

Cuvânt-înainte la ediția a II-a

Ediția a II-a aduce doar câteva completări în raport cu ediția precedentă. În linii mari, este vorba de următoarele intervenții.

Am adăugat câteva mărturii legate de masacrul de la Fântâna Albă, editate de Dumitru S. Covalciuc și Liliana Corobca, dar și perspectiva unui document de arhivă, publicat la Moscova în 2006.

Alte completări se referă la punerea în circulație a unor informații desecretizate recent. Mă refer aici în mod special la cele provenite din așa-numita mapă specială (*особая карта*, în rusă) care privesc fenomenul foametei din 1946-1947 și deportarea în masă din iulie 1949, inclusiv despre cauzele demiterii în 1951 a lui Fiodor Tutușkin din funcția de ministru de interne al RSSM, ca urmare a conflictului acestuia cu Iosif Mordoveț, șeful Securității Statului (MGB) în timpul și imediat după deportarea în masă din iulie 1949 (operațiunea „IUG”). În ansamblu, mapa specială (Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, Fond 51, inventar 68, 64 de dosare) acoperă anii 1940-1990, dar cele mai prețioase informații privind represiunile și alte aspecte se referă la perioada stalinistă. Datele cu privire la perioada de după 1953 sunt mult mai laconice și acoperă aproape exclusiv chestiuni legate de industria militară din RSSM și mobilizarea populației în cadrul apărării civile în eventualitatea unui conflict nuclear în contextul Războiului Rece.

Am adăugat într-o notă de subsol un volum apărut recent despre o personalitate marcantă a Basarabiei interbelice, din păcate, încă puțin cunoscut. Este vorba de scriitorul și publicistul Mihail Curicheru, arestat și deportat în Siberia la sfârșitul lunii iunie 1941, imediat după începutul războiului, și mort prematur în august 1943, la vârsta de doar 33 de ani. Mihail Curicheru este tatăl Elenei Vatamanu (soția regretatului poet basarabean Ion Vatamanu). Volumul publicat se intitulează *Petale de mac*, Chișinău, 2014, 176 p., care

conține o serie de povestiri și texte de publicistică ale scriitorului plecat din viață prematur, ca atâția alții.

La lista bibliografică, am completat ediția a II-a cu câteva volume apărute între timp. Printre acestea se disting volumele de documente editate de Mariana S. Țăranu, *Scrisori către Stalin sau spovedaniile celor ocupați (1947-1953)*, Chișinău, Editura Pontos, 2014, 520 p. și Mihai Tașcă, „*Operațiunea română*” din RASS Moldovenească în Marea Teroare stalinistă, 1937-1938, Chișinău, Editura Serebia, 2014, 943 p., un volum de interviuri, coordonat de Anatol Petrencu, Ludmila Cojocar, și Lidia Pădureac, intitulat *Românii în Gulag. Memorii, mărturii, documente*, Chișinău, Balacron, 2014, 351 p., precum și cartea Vioricăi Olaru Cemîrtan, *Deportările din Basarabia: 1940-1941, 1944-1956*, Chișinău, Pontos 2013, 548 p.

Notă: ediția a II-a, ca și cea precedentă, abordează chestiunea rezistenței față de regimul sovietic doar în contextul principalelor campanii de represiuni, deportări sau foamete. Rezistența armată nu a fost un subiect predilect al acestei cărți. Vom trata această tematică într-o lucrare aparte, care se va axa, totodată, și pe fenomenul privind colaboraționismul în epoca stalinistă. Problema-cheie a lucrării va fi următoarea: de ce unii indivizi sau anumite grupuri sociale au preferat să colaboreze cu regimul sovietic, în timp ce alții s-au opus prin diferite mijloace, inclusiv cu arma în mână, până la ultima suflare?

Salvarea memoriei

de Vladimir Tismăneanu

Igor Cașu a scris o carte extrem de necesară, mai cu seamă acum, când memoria traumelor provocate de comunism începe să se evapore, iar martorii vremurilor totalitare se împuținează de la un an la altul. Istoricul depune mărturie în cadrul unei indispensabile pedagogii a memoriei. El este convins că în absența unui exorcism prin cunoaștere, spectrele trecutului vor continua să bântuie imaginarul colectiv, să-i ademenească pe naivi și să-i înșele pe cei care nu-și exercită suficient simțul critic: *„Această carte este adresată, de aceea, mai mult generației tinere decât nostalgicilor din generațiile mai în vârstă. Tinerilor, în rândurile cărora asistăm astăzi, la 22 de ani de la colapsul URSS, la reproducerea nostalgiei față de regimul comunist sovietic, deși majoritatea tinerilor nu au avut experiența de a trăi sub comunism sau erau prea mici ca să înțeleagă ceva”*.

Teza principală, cu care sunt integral de acord, susține continuitatea statului ideocratic-polițist, a unui despotism pentru care orice licărire a simțului realității (spre a utiliza conceptul lui Isaiah Berlin) era o manifestare subversivă: *„...represiunea politică nu a fost caracteristică doar perioadei staliniste, așa cum cred încă foarte mulți. Regimul sovietic a etichetat și tratat drept crimă politică orice manifestare mai mult sau mai puțin deschisă împotriva sa și mult după moartea lui Stalin”*.

Există și în România destui care, fie din cinism, fie din crasă ignoranță, sunt gata să pună capăt unei încă prea timide confruntări cu trecutul. Acestora, Igor Cașu le dă o replică excelentă: *„Dacă anumite categorii ale tineretului de azi vor cumva să se revină la ceea ce a fost înainte de 1989, să încerce mai întâi să răspundă la*

întrebările următoare. Ar accepta oare cineva să fie deportat în vagoane pentru vite împreună cu familia la zeci de mii de kilometri în Siberia, unde nu-i așteaptă nimeni și unde vor îndura frig, foame și tot felul de umilințe? Unde poate, de fapt, să nu mai ajungă, după un drum de 2-3 săptămâni în plină arșiță de vară, fără apă și hrană. Ar accepta o persoană sau alta să îndure foame pentru că așa vrea statul sovietic, să-l omoare prin înfometare pentru că nu a manifestat dragoste nețărmurită față de „marele Stalin” și cauza dictaturii proletariatului, de fapt a unei clici cinice de la conducere? Sau să fie de acord cu executarea imediată a părinților și bunicilor pentru simplul fapt că aceștia dețineau câteva hectare de pământ spre a-și întreține cinsti, prin muncă asiduă, familia? Sau să fie executate rude care au fost prin voia sorții lideri de comunitate în perioada interbelică sau membri ai unor partide politice?”. Întrebările sunt cât se poate de pertinente și invită la luciditate istorică și decență etică. Ar putea fi puse și celor care, în România ori aiurea, se obstinează să ne vorbească despre „dimensiunea pozitivă” a comunismului: meciurile de fotbal, piloții eroici, expedițiile geologice și producția de cocs pe cap de locuitor...

Cu alte cuvinte, amnezia deliberată duce la abolirea moralității publice. Negarea criminalității intrinseci a totalitarismelor, fascist și comunist, ține de ceea ce gânditorul român Andrei Pleșu a diagnosticat drept „obsценitatea publică”. O democrație fără memorie este una lipsită de fundament, sortită să repete multe din erorile trecutului. Este surprinzător că acest lucru a fost înțeles în America Latină și Africa de Sud, dar continuă să fie subiect de interminabile controverse în lumea postcomunistă.

Din prima clipă, regimul sovietic a fost unul ilegitim, ostil ideii de legalitate, visceral opus statului de drept, deconsiderat și atacat drept un „moft burghez”. Impus cu forța în ceea ce s-a numit RASSM (Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească) în stânga Nistrului și apoi Basarabia-RSSM, a urmărit copierea mecanică a modelului bolșevic: militarist, autoritar, vertical, ultra-centralizat. Individul trebuia anihilat ca entitate autonomă. Ideologia era singura sursă de pseudolegitimitate. Iar această ideologie

era echivalentă cu mereu redefinita „linie generală a partidului”, cu ale ei imprevizibile, ameteitoare zigzaguri. Igor Cașu este un cunosător admirabil al literaturii despre religii politice și totalitarism. Perspectiva sa este una liberal-democratică, de inspirație aroniană. Nu se lasă influențat de acele mode care pun accentul pe o istoricitate impersonală, pe social în detrimentul politicului, ca și cum cele două ar putea fi cumva separate. În Moldova sovietizată politicul a dictat toate opțiunile sociale, economice, culturale. Dacă nu acceptăm acest fapt, neglijăm chiar natura sistemului. Iar politicul era el însuși impregnat de ideologie.

Istoricul oferă un zguduitor tablou al unei represiuni obsesive. Prigonirea celor desemnați drept „inamici” (obiectivi sau subiectivi) era înscrisă în codul genetic al regimurilor comuniste. Ca politolog interesat de cauzele, dinamica și consecințele *Marii Terori* staliniste, am aflat lucruri revelatoare despre modalitățile specifice ale sociocidului în RASSM. La fel, nu poți citi fără să fii șocat paginile despre ororile din anii de după război.

Cine crede că moartea lui Stalin a transformat sistemul se înșală. Evident, a avut loc o „înmuiere” prin comparație cu teroarea isterică din anii dictatorului absolut, dar instituțiile au rămas aceleași. Fascinantă mi se pare analiza perioadei marcate de „Raportul secret”, reverberațiile spre marginea imperiului ale seismului petrecut în centrul moscovit: *„Anul 1956 este însă nu numai apogeul destalinizării, dar și începutul unei restalinizări parțiale odată ce regimul înțelege că criminalizarea perioadei staliniste și a lui Stalin riscă să delegitimeze întreg sistemul comunist”*.

Este exact ce se întâmpla la București: nomenclatura intră în panică, se teme că întreg edificiul se poate nărui, se iau măsuri aspre pentru a preveni „haosul și anarhia”. Sunt denunțate „stihia mic-burgheză” și „liberalismul putred”. Cazul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (patru cuvinte, patru minciuni, cum spunea Boris Souvarine despre URSS) luminează dinamica politică și intelectuală din celelalte state ale „măreței Uniuni”.

Poststalinismul în RSSM nu a însemnat, de fapt, decât o critică parțială a moștenirilor perioadei precedente. Cum ar fi putut fi altfel când Leonid Brejnev însuși fusese satrapul local în timpul repressiunilor postbelice? În ultimul capitol al lucrării atât de importante, Igor Cașu respinge, cu argumente documentare imparable, mitul unei liberalizări reale. Istoria pe care o propune Igor Cașu este una comprehensivă, totală, care refuză fragmentarizările reduționiste. Evident că au existat momente de răscruce, fracturi, cezuri, dar ele nu au rezultat într-o soluție de continuitate, deci într-o veritabilă discontinuitate în privința permanentei represiuni. Faptul că se evidențiază persistența represiunii, după 1956, până la schimbările inițiate de Mihail Gorbaciov (și chiar atunci cu multe ezitări și reculuri), reprezintă o schimbare de paradigmă interpretativă. Aici văd eu similitudinea dintre abordarea propusă de Igor Cașu și aceea din „Raportul final” al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România.

Deopotrivă erudită și accesibilă, impresionanta sinteză oferită de Igor Cașu vine să umple un gol istoriografic regretabil și nejustificat. Acum nu va mai fi posibil să spui: „N-am știut” ori „Nu cunosc subiectul”. Ceea ce a realizat în chip admirabil Igor Cașu înseamnă o recuperare a unui adevăr prea mult timp ocolat și desfigurat, o împlinire a aceluia deziderat pe care Anna Ahmatova, Monica Lovinescu și Nadejda Mandelstam l-au numit *salvarea memoriei*. Închei această scurtă prefață reluând cuvintele marelui scriitor iugoslav Danilo Kiš: „*Consider că istoria universală a infamiei o constituie secolul XX cu ale sale lagăre de concentrare – cele sovietice în primul rând. Infamia înseamnă că în numele ideii unei lumi mai bune, pentru care întregi generații au pierit, în numele unei idei umane, să construiești lagăre și să le ascunzi existența, distrugând deopotrivă oamenii și visurile lor intime legate de o lume mai bună*”.

Washington, DC
23 octombrie 2013

Introducere

Fiecare are părerea sa despre comunism, fie că a trăit în acea perioadă, fie că nu. În orice caz, e dificil să găsești pe cineva care să fie indiferent. Cei care admiră regimul comunist de dinainte de 1989-1991 și care au avut o experiență nemijlocită nu sunt neapărat foști membri ai nomenclaturii comuniste sau ai altor grupuri privilegiate. Paradoxul este că s-ar putea să fie tocmai din grupurile nedreptățite de comunism. Aceștia din urmă erau critici față de regim, îl ironizau și disprețuiau, dar încercau să se descurce în ciuda dificultăților sau a impedimentelor întâlnite la nivel cotidian. Unii dintre ei erau chiar victime ale presiunilor la care au fost supuși la un moment dat, fie în perioada stalinistă, fie mai târziu. Este, prin urmare, greșit să credem că nostalgicii regimului își vor schimba viziunile dacă vor citi o carte sau două despre crimele comise, în cazul nostru, de regimul comunist sovietic. O explicație a acestei stări de fapt poate fi găsită în mecanismele prin care se construiește memoria colectivă și individuală, ce tinde, s-a spus, să dea uitării ceea ce a fost mai dificil și mai complicat în viață. Memoria face o triere a ceea ce a fost în viața omului, și cele mai neplăcute momente se șterg odată cu trecerea timpului. Face excepție, evident, cazul în care un individ sau altul a avut o experiență traumatică, ce nu se uită niciodată. Atunci avem de-a face cu ceea ce specialiștii în domeniu numesc *memorie traumatică*, și trecutul respectiv nu poate fi decât un coșmar, deci nostalgia nu are ce căuta acolo.

Această carte, este adresată, de aceea, mai mult generației tinere decât nostalgicilor din generațiile mai în vârstă. Tinerilor, în rândurile cărora asistăm astăzi, la 22 de ani de la colapsul URSS, la reproducerea nostalgiei față de regimul comunist sovietic, deși majoritatea tinerilor nu au avut experiența de a trăi sub comunism sau erau prea mici ca să înțeleagă ceva. Or, această nostalgie se reproduce din inerție și are la bază povestirile idilice ale părinților și bunicii, dar și influența mass-mediei.

Una din *tezele principale* ale acestei cărți este că represiunea politică nu a fost caracteristică doar perioadei staliniste, așa cum cred încă foarte mulți. Regimul sovietic a etichetat și a tratat drept crimă politică orice manifestare mai mult sau mai puțin *deschisă* împotriva sa și mult după moartea lui Stalin. Diferența dintre cele două perioade este că represiunea înainte de 1953 a fost foarte brutală, implicând *execuții sumare, deportări și ucidere prin înfometare în masă*, în timp ce după Stalin se renunță la aceste metode. Amploarea represiunilor politice e mult mai mică, dar ea nu dispare complet, nici măcar în perioada lui Gorbaciov. *Se schimbă metodele, care devin mai sofisticate*. De multe ori cei care „greșesc” în fața partidului și a statului sovietic (statul-partid, de fapt) nu mai sunt pedepsiți cu deportarea, ci muștrați (de regulă, membrii de partid), umiliți în public, ei și membrii familiilor lor, dar și arestați și trimiși în lagăre de muncă sau la închisoare (oamenii de rând, de obicei). Unii vor ajunge la spitalul psihiatric, ca să fie tratați de faptul că „nu iubesc puterea sovietică”, administrându-li-se pastile care le vor distruge voința și personalitatea. Generația tânără trebuie să știe aceste lucruri, ca să nu ia sistemul democratic de astăzi, imperfect, dar perfectibil, ca ceva banal și ca un dat. Or, dacă am progresat în sensul protecției dreptului omului în ultimele două decenii, este și meritul celor care au suferit sub comunism și care au luptat împotriva acestuia, chiar dacă nu întotdeauna deschis și tranșant.

Dacă anumite categorii ale tineretului de azi vor cumva să se revină la ceea ce a fost înainte de 1989, să încerce mai întâi să răspundă la întrebările următoare. Ar accepta oare cineva să fie deportat în vagoane pentru vite împreună cu familia la zeci de mii de kilometri în Siberia, unde nu-i așteaptă nimeni și unde vor îndura frig, foame și tot felul de umilințe? Unde poate, de fapt, să nu mai ajungă, după un drum de 2-3 săptămâni în plină arșiță de vară, fără apă și hrană. Ar accepta o persoană sau alta să îndure foame pentru că așa vrea statul sovietic, să-l omoare prin înfometare pentru că nu a manifestat dragoste nețărmurită față de „marele Stalin” și cauza dictaturii proletariatului, de fapt a unei clici cinice de la conducere? Sau să fie de acord cu executarea imediată a părinților și bunicilor pentru simplul fapt că aceștia dețineau câteva hectare de pământ spre a-și întreține cinstiți, prin muncă asiduă, familia? Sau să fie executate rude care au fost prin voia sorții lideri de comu-

nitare în perioada interbelică sau membri ai unor partide politice? Asta ca să invocăm experiențe cotidiene din perioada stalinistă.

Acum despre realitățile din perioada poststalinistă. Este normal ca o persoană să fie arestată și condamnată la pușcărie pentru că ascultă un post de radio străin? Este acceptabil ca cineva să nu fie admis la facultate pentru că părinții sau bunicii săi erau țărani gospodari înainte de 1940 și nu au dorit să intre în colhoz? Este oare admisibil ca cineva să fie exmatriculat pentru că a scris lozinci împotriva regimului comunist (rezistență nonviolentă) și după aceasta să fie trimis într-o colonie de muncă și să nu-și mai poată urma studiile, deci să rămână muncitor necalificat pe toată viața? Or, să fie cineva arestat și maltratată de miliție pentru că s-a îmbrăcat în blugi și poartă plete sau dansează după melodii occidentale, așa cum s-a întâmplat cu cei care aparțineau curentului *stileaghi*? Este oare firesc să fie numit cineva *naționalist* pentru că vrea ca în republica lui națională să se vorbească în limba sa, nu doar în rusă, așa cum se întâmpla de fiecare dată la adunările de partid, la conferințe științifice, rusa fiind și principala limbă de predare în școlile de la oraș și în instituțiile de învățământ superior? Și nu numai etichetat *naționalist*, dar și condamnat conform Codului penal pentru „instigare la ură interetnică” în condițiile în care era vorba de apărarea unui drept fundamental, de a vorbi în limba maternă, garantat oficial chiar de Constituția sovietică? Este normal oare ca cineva să fie condamnat la ani grei de lagăr de concentrare și exil în Siberia pentru că s-a exprimat în favoarea Unirii cu România (și aceste condamnări s-au întâmplat în anii '70, pe timpul lui Brejnev „cel bun”, nu pe timpul lui Stalin)? Toate acestea se referă la cazuri de persecuție din motive politice și limitare a drepturilor elementare ale omului, care au fost încălcate flagrant *după* moartea lui Stalin și care s-au întâmplat până la sfârșitul obștesc al Uniunii Sovietice, în ciuda faptului că aceste drepturi erau garantate oficial prin Constituția sovietică și prin aderarea URSS la Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de ONU în 1948, precum și la alte tratate internaționale care obligau Moscova să respecte drepturile omului. În acest sens e potrivit să amintim că regimul comunist a fost unul *ilegitim* în măsura în care legea supremă nu era cea declarată oficial, ci ceea ce dorea partidul comunist, care